

KADINLARIN GEBELİKTE ÖNCE KULLANDIĞI VE DOĞUM SONRASI DÖNEMDE KULLANMAYI TERCİH ETTİĞİ KONTRASEPTİF YÖNTEMLER

THE CONTRACEPTIVE METHODS USED BEFORE PREGNANCY AND PREFERRED IN THE POSTPARTUM PERIOD BY WOMEN

Semra KOCAÖZ¹ Sibel PEKSOY² Cem Somer ATABEKOĞLU³

¹Niğde Üniversitesi Niğde Zübeyde Hanım Sağlık Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü, Niğde, ²T.C. Sağlık Bakanlığı Etlük Zübeyde Hanım Kadın Hastalıkları Eğitim Ve Araştırma Hastanesi, Ankara, ³Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Cebeci Araştırma Ve Uygulama Hastanesi Kadın Hastalıkları Ve Doğum Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye.

Yazışma Adresi:

Semra KOCAÖZ

Niğde Üniversitesi Niğde Zübeyde Hanım Sağlık Yüksekokulu Aşağı Kayabaşı Mah. Süleyman Fethi Cad. 51100 Niğde – Türkiye

E posta: semrakocaoz@hotmail.com

Kabul Tarihi: 31 Ekim 2012

Balikesir Sağlık Bilimleri Dergisi

ISSN: 2146-9601

e-ISSN: 2147-2238

bsbd@balikesir.edu.tr

www.bau-sbdergisi.com

ÖZET

AMAÇ: Bu araştırma, bir üniversite hastanesine antenatal izlemler nedeniyle başvuran kadınların gebelikten önce kullandığı ve doğum sonrası dönemde kullanmayı tercih ettiği kontraseptif yöntemlerin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

YÖNTEMLER: Tanımlayıcı tipteki bu çalışmanın örneklemini, bir üniversite hastanesine antenatal izlemler nedeniyle başvuran 301 gebe kadın oluşturmuştur. Veriler 31 sorudan oluşan anket formuyla toplanmış ve istatistiksel karşılaştırmalarda Ki-kare testlerinden yararlanılmıştır.

BULGULAR: Yaş ortalaması 27.51±4.94 olan kadınların %65.4'ünün gebelik öncesi dönemde kontraseptif yöntem kullandığı tespit edilmiştir. Gebelik öncesi dönemde kadınlar arasında en çok kullanılan yöntem kondom (%36.6)'dur. Araştırmamızda 20-24 ve 25-29 yaş grubunda eşi ve eşinin mesleği işçi olan, 19 yaş altı ve 20-24 yaş grubunda, ilköğretim mezunu, ilk gebeliğini yaşayan ve hiç doğum yapmayan ve çalışmayan gebelerin, daha az kontraseptif yöntem kullandığı tespit edilmiştir (p<0.05). Evlilik süresi 4 yıldan az, daha önce düşük yapan ve küretaj olan kadınların gebelik öncesi dönemde daha az kontraseptif yöntem kullandıkları belirlenmiştir (p<0.05). Doğumdan sonra kadınların en fazla kullanmayı tercih ettiği yöntem RİA (%34.5)'dir.

SONUÇ: Araştırmada, gebelik öncesi dönemde ikinci sırada en çok kullanılan yöntemin geri çekme olduğu belirlenmiştir. Evlilik süresi, gebe kadınların ve eşlerinin yaşı arttıkça kontraseptif yöntem kullanma oranının arttığı bulunmuştur. Bu nedenle kadınların ve eşinin gereksinimleri saptanarak, kontraseptif yöntem kullanımı konusunda danışmanlık hizmetlerinin planlanması ve sunulması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gebelik, kontraseptif yöntemler, gebelik öncesi, doğum sonrası

SUMMARY

OBJECTIVE: This research was made in order to determine the contraceptive methods used before pregnancy and preferred in the postpartum period by women who applied to a university hospital due to antenatal monitoring.

METHODS: The sample of this descriptive study consisted of 301 pregnant women who applied to a university hospital due to antenatal monitoring. The data was collected by a survey form consisting of 31 questions and chi-square test was used in statistical comparisons.

RESULTS: It was determined that 65.4% of the women with an average age of 27.51±4.94 used contraceptive method before pregnancy. The most common method used by women in pre-pregnancy period was condom (36.6%). In our research, it was detected that women whose husbands are worker and in 20-24 and 25-29 age groups and women who are under 19 and 20-24 age groups and who are pregnant for the first time and did not give birth before and who do not work use less contraceptive methods (p<0.05). It was detected that women who are married for more than 4 years, who had a miscarriage and who had an abortion use less contraceptive methods in pre-pregnancy period (p<0.05). The most preferred method after birth is RİA (34.5%).

CONCLUSION: In the research, it was found out that the second most common method in pre-pregnancy period was coitus interruptus. It was also discovered that usage ratio of contraceptive methods increase with the length of marriage and the ages of women and their husbands. Therefore it is suggested that the needs of women and their husbands with regards to the use of contraceptive methods should be determined and consultancy services on this issue should be planned and presented.

Key words: Pregnancy, contraceptive methods, pre-pregnancy period, postpartum period

GİRİŞ

Kadının sağlık düzeyini gösteren temel göstergelerden birisi aile planlamasıdır (AP).¹ AP kavramı; bütün çiftlerin ve bireylerin istedikleri sayıda çocuğa sahip olma ve doğumların arasını açmaya serbestçe karar vermeleri ve bu amaçla bilgi, eğitim ve araçlara sahip olmaları şeklinde tanımlanmaktadır.² AP uygulamaları ile istenmeyen gebelikler önlenilmeye, gebeliklerin sağlıklı bir şekilde sonlamasına ve çiftlerin istedikleri sayıda, zamanda ve aralıklarda çocuk sahibi olmalarına çalışılmaktadır. Ancak her yıl binlerce anne ve çocuk, AP uygulamalarının yetersizliği nedeniyle hayatını kaybetmektedir.³ Gebeliği istememelerine karşın, AP hizmetlerine ulaşamama nedeniyle 300 milyon çift istemeden çocuk sahibi olmaktadır.⁴ Özellikle gelişmekte olan ülkelerde aşırı doğurganlık nedeniyle binlerce kadın yaşamını yitirmektedir. Ayrıca 10 milyon kadın, aşırı doğurganlık nedeniyle hayatını tehdit edebilecek sağlık sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadır.⁵ Dünya Doğurganlık Araştırması; kısa doğum aralığının bebeklerin yaşam şansını %60-70, çocukların beş yaşına kadar olan yaşam şansını ise %50 azalttığını ortaya koymuştur.⁶ Yaşanan tüm bu sorunlar, başarılı AP programları ile önemli ölçüde azaltılabilmektedir.³ Yapılan çalışmalarda, AP programlarının uygulanması durumunda anne ölümlerinin %30-40'ının⁷ ve bebek ölümlerinin ise %20'sinin⁸ azaltılacağı belirtilmektedir.

Ülkemizde anne ve çocuk sağlığını korumak amacıyla 1960'lı yıllardan itibaren çeşitli yasal düzenlemeler yapılmış ve AP hizmetleri konusunda gelişmeler kaydedilmiştir.⁹ Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmalarına göre modern kontraseptif yöntem kullanan kadınlar 1988'de %31, 1993'de %34.5, 1998'de %37.7, 2003'te %42.5 ve 2008'de %46'dır. Ülkemizde modern kontraseptif yöntem kullanımlarında artış görülmesine karşın, hala etkisi sınırlı yöntemlerin (%26 geri çekme) kullanım oranları yüksekliğini korumaktadır. Ayrıca her 100 gebelikten 10'u isteyerek sonlandırılmaktadır.¹⁰

Etkisiz kontraseptif yöntemlerin kullanılması ya da gebelikten korunmaya yönelik tedbirlerin alınmaması sonucu gelişen istenmeyen gebelikler sonrasında meydana gelen doğumlar nedeniyle kadınların ve aile bireylerinin psikolojik ve ekonomik olarak etkilendikleri bilinmektedir.¹¹ Bu nedenle istenmeyen gebeliklerin önlenmesi, gebelik aralığına çiftlerin karar verebilmesi ve bilinçli olarak kontraseptif yöntemlerin kullanılabilmesi

için bireylere AP konusunda etkili eğitimlerin ve danışmanlıkların verilmesinin önemi büyüktür.¹² Sağlık profesyonelleri tarafından kontraseptif yöntemler konusunda yapılacak olan etkin eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin yürütülebilmesi ve AP'ndaki kaçırılmış fırsatların önlenmesi açısından, antenatal izlemler sırasında kadınların bu konudaki öykülerinin alınmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Bu araştırma, bir üniversite hastanesine antenatal izlemler nedeniyle başvuran kadınların gebelikten önce kullandığı ve doğum sonrası dönemde kullanmayı tercih ettiği kontraseptif yöntemlerin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Tanımlayıcı tipteki bu araştırma, 1 Şubat-9 Mart 2007 tarihleri arasında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Cebeci Araştırma ve Uygulama Hastanesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı'nın gebe polikliniklerinde yapılmıştır. Araştırmanın evrenini, 01.01.2006-31.12.2006 tarihleri arasında hastanenin gebe polikliniğine başvuran yaklaşık olarak 6000 kadın oluşturmuştur. Örneklem belirlenmesinde, evreni belli olan örneklem seçimi formülüne $[n=N \cdot t^2 \cdot p \cdot q / d^2(N-1) + t^2 \cdot p \cdot q]$ göre hesaplanmıştır.¹³ Güven aralığı %95 ($\alpha=0.05$) ve $p=0.71$ ¹⁰ olarak ele alınmış ve örneklem büyüklüğü 301 olarak hesaplanmıştır. Araştırmamız, 301 gebe kadınla tamamlanmıştır.

Araştırmaya başlamadan önce ilgili kurumdan yazılı izin alınmıştır. Araştırmanın amacına ilişkin bilgileri içeren kısa bir açıklama yapıldıktan sonra çalışmaya katılmayı kabul eden bireylerden sözel ve yazılı izin alındıktan sonra anket formu uygulanmıştır.

Araştırmanın verileri, araştırmacılar tarafından literatüre^{2,14-17} göre hazırlanan anket formuyla toplanmıştır. Anket formunda, sosyo-demografik özelliklere (12 soru), obstetrik öyküye (5 soru) ve kontraseptif yöntem bilgi ve kullanımına ilişkin (14) toplam 31 soru yer almaktadır. Veri toplama aracı uygulanmadan önce anket formunun anlaşılabilirliğini ve kullanılabilirliğini değerlendirmek amacıyla araştırmanın yapıldığı hastanede çalışma kapsamına alınmayan 10 gebe kadına ön uygulama yapılmıştır. Ön uygulama sonrasında anket formuna son şekli verilmiştir. Veriler yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Kadınların ve Eşlerinin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Gebelik Öncesi Dönemde Kontraseptif Yöntem Kullanma Durumlarının Dağılımı (n=301)

Sosyo-Demografik Özellikler	Kontraseptif Yöntem Kullanma Durumu				Toplam		Test
	Kullanan		Kullanmayan		Sayı	%	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Yaş							
19 yaş ve altı*	1	0.5	10	9.5	11	3.7	
20-24 yaş*	33	16.8	43	41.0	76	25.2	$\chi^2=44.038$ $p<0.0001$
25-29 yaş	94	48.0	23	21.9	117	38.9	
30-34 yaş	49	25.0	20	19.0	69	22.9	
35 yaş ve üzeri	19	9.7	9	8.6	28	9.3	
Öğrenim Durumu							
İlkokul mezunu*	55	28.1	33	31.4	88	29.2	$\chi^2=16.659$ $p=0.001$
Ortaokul mezunu*	16	8.2	22	21.0	38	12.6	
Lise mezunu	70	35.6	37	35.2	107	35.6	
Üniversite ve üzeri	55	28.1	13	12.4	68	22.6	
Çalışma Durumu							
Çalışıyor	63	32.1	16	15.2	79	26.2	$\chi^2=9.239^d$ $p=0.002$
Çalışmıyor	133	67.9	89	84.8	222	73.8	
Sağlık Sigortası							
Var	191	97.4	97	92.4	288	95.7	$\chi^2=3.112^d$ $p=0.078$
Yok	5	2.6	8	7.6	13	4.3	
En Uzun Yaşadığı Yer							
Köy	19	9.7	17	16.2	36	12.0	$\chi^2=4.053$ $p=0.132$
Kasaba/İlçe	21	10.7	15	14.3	36	12.0	
İl	156	79.6	73	69.5	229	76.0	
Aile Tipi							
Çekirdek	169	86.2	78	74.3	247	82.1	$p=0.012^b$
Geniş	27	13.8	27	25.7	54	17.9	
Eşinin Yaşı							
20-24 yaş*	6	3.1	17	16.2	23	7.6	$\chi^2=28.611$ $p<0.0001$
25-29 yaş*	49	25.0	41	39.0	90	29.9	
30-34 yaş	79	40.3	23	21.9	102	33.9	
35 yaş ve üzeri	62	31.6	24	22.9	86	28.6	
Eşinin Öğrenim Durumu							
İlkokul mezunu	31	15.8	15	14.3	46	15.3	$\chi^2=2.841$ $p=0.417$
Ortaokul mezunu	20	10.2	13	12.4	33	10.9	
Lise mezunu	65	33.2	43	40.9	108	35.9	
Üniversite ve üzeri	80	40.8	34	32.4	114	37.9	
Eşinin Mesleği							
İşçi	51	26.0	41	39.0	92	30.6	$\chi^2=6.867$ $p=0.032$
Memur	103	52.6	40	38.1	143	47.5	
Serbest Meslek	42	21.4	24	22.9	66	21.9	
Evlilik Süresi							
1 yıldan az*	6	3.1	22	20.9	28	9.3	$\chi^2=47.151$ $p<0.0001$
1-4 yıl*	63	32.1	53	50.5	116	38.5	
5-9 yıl	74	37.8	15	14.3	89	29.6	
10 yıl ve üzeri	53	27.0	15	14.3	68	22.6	

*Kadınların yaş ortalaması 27.51±4.94'dür.

^bYates düzeltmesi yapılmıştır.^cFisher'in Kesin Ki-kare testi kullanılmıştır.^dGruplar arasında fark yaratan grup.

Araştırmadan elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS 10.0 (SPSS Inc, Chicago, IL, USA)¹⁸ paket programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Tanımlayıcı istatistiklerin değerlendirilmesinde sayı, yüzdelik, aritmetik ortalama ve standart sapma dağılımından yararlanılmıştır. Değişkenlerin karşılaştırılmasında Ki-kare veya Fisher'in Kesin Ki-kare testleri kullanılmış ve $p<0.05$ istatistiksel anlamlılık düzeyi olarak alınmıştır.

BULGULAR

Kadınların yaş ortalaması 27.51±4.94 (Min=17, Max=45)'dur. Kadınların %35.6'sının lise mezunu, %26.2'sinin çalıştığı, %95.7'sinin sağlık güvencesinin bulunduğu, %76'sının en uzun yaşadığı yerin il, %82.1'inin çekirdek aile tipine sahip ve %38.5'inin 1-4 yıl arasında evli olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılan kadınların eşlerinin %33.9'unun 30-34 yaş grubunda, %37.9'unun

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Kadınların Obstetrik Öykülerine Göre Gebelik Öncesi Kontraseptif Kullanma Durumlarının Dağılımı (n=301)

Sosyo-Demografik Özellikler	Kontraseptif Yöntem Kullanma Durumu				Toplam		Test
	Kullanan		Kullanmayan		Sayı	%	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Gebelik Sayısı							
1*	49	25.0	64	60.9	113	37.5	
2	70	35.7	29	27.6	99	32.9	$\chi^2=42.851$ $p<0.0001$
3	44	22.5	7	6.7	51	17.0	
4 ve üzeri	33	16.8	5	4.8	38	12.6	
Doğum Sayısı							
0*	65	33.2	82	78.1	147	48.8	
1	82	41.8	16	15.2	98	32.6	$\chi^2=55.474$ $p<0.0001$
2	42	21.4	6	5.7	48	15.9	
3	7	3.6	1	1.0	8	2.7	
Düşük Yapma Durumu							
Yapan	39	19.9	21	20.0	60	19.9	$p<0.0001^a$
Yapmayan	157	80.1	84	80.0	241	80.1	
Kürtaj Olma Durumu							
Olan	24	12.2	5	4.8	29	9.6	$p=0.040^a$
Olmayan	172	87.8	100	95.2	272	90.4	

^aFisher'in Kesin Ki-kare testi kullanılmıştır.

*Gruplar arasında fark yaratan grup.

Tablo 3. Kadınların Gebelik Öncesi Dönemde Kullandıkları Kontraseptif Yöntemlere İlişkin Özelliklerin Dağılımı (n=301)

Gebelik Öncesi Kontraseptif Yöntem Kullanma Durumu	Sayı	%
Kullanan	197	65.4
Kullanmayan	104	34.6
Gebelik Öncesi Kullandığı Kontraseptif Yöntem (n=197)		
Kondom	72	36.6
Geri çekme	48	24.4
Rahim içi araç	45	22.8
Oral kontraseptif	28	14.2
Aylık iğne	4	2.0
Kontraseptif Yöntemi Kullandığı Süre (n=197)		
1 yıldan az	41	20.8
1-3 yıl	63	32.0
3-5 yıl	28	14.2
5 yıldan fazla	65	33.0
Kullandığı Yöntemi Bırakma Nedeni (n=197)		
Gebe kalmak istemesi	152	77.2
İstemedi gebe kalması	33	16.7
Yönteme bağlı gelişen komplikasyonlar	12	6.1
Kullandığı Yöntemden Memnun Olma Durumu (n=197)		
Memnun	148	75.1
Memnun değil	49	24.9

^aBirden fazla cevap verilmiştir.

Tablo 4. Kadınların Gebelikten Önce Kullandıkları Kontraseptif Yöntemlere Göre Memnuniyet Durumlarının Dağılımı

Kullanılan Kontraseptif Yöntemler	Memnuniyet Durumları				Test
	Memnun Olan		Memnun Olmayan		
	Sayı	%	Sayı	%	
Kondom	56	77.8	16	22.2	$\chi^2=0.129$ $p=0.988$
Geri çekme	37	77.1	11	22.9	
Rahim içi araç	34	75.6	11	24.4	
Oral kontraseptif	21	75.0	7	25.0	

¹Aylık iğne kullanan 4 kişi kullandığı yöntemden memnun değildir.

Tablo 5. Kadınların Doğum Sonrasında Kullanmak İstedikleri Kontraseptif Yöntemlerin Dağılımı

Kontraseptif Yöntemler (n=289)	Sayı	%
Rahim içi araç	104	34.5
Kondom	53	17.6
Oral kontraseptif	28	9.3
Tüpligasyon	19	6.3
Geri çekme	15	5.0
Aylık iğne	8	2.7
İmplanon	1	0.3
Bilmiyor	61	20.3

^aKadınların 12'si infertilite sorunu yaşadığı için doğum sonrası dönemde kontraseptif yöntem kullanmayacağını belirtmiştir.

üniversite mezunu ve %47.5'inin mesleğinin memur olduğu saptanmıştır (Tablo 1). Obstetrik öykü incelendiğinde; kadınların %37.5'i ilk gebeliğini yaşadığını, %32.6'sı bir kez doğum yaptığını, %19.9'u düşük yaptığını ve %9.6'sı kürtaj olduğunu bildirmiştir (Tablo 2).

Tabloda yer almakla birlikte, kontraseptif yöntemler konusunda bilgi kaynakları incelendiğinde; kadınların %53.8'i medya, kitap ve dergiden, %43.2'si aile üyelerinden, %16.6'sı hekimlerden ve %28.6'sı hemşire ve ebelerden bilgiye ulaştıklarını bildirmiştir. Ancak kadınların %43.5'i kontraseptifler konusunda bilgisinin yeterli olmadığını ve bu konuda %75.1'i hekim ve %47.8'si hemşire ve ebelerden kontraseptif yöntemler hakkında bilgi almak istediklerini belirtmiştir. Kadınların kontraseptif yöntemlerden en fazla oral kontraseptifi (OKS) (%98.3) ve rahim içi aracı (RİA) (%98.0) bildiği tespit edilmiştir. En az bilinen yöntemler ise diyafram (%35.5) ve acil kontrasepsiyon (%33.9)'dur.

Araştırmaya katılan kadınların %65.4'ü gebelik öncesi dönemde kontraseptif yöntem kullandığını belirtmiştir. Kadınların en fazla kondomla (%36.6) gebelikten korundukları ve %33.0'ının 5 yıl ve daha fazla süre içerisinde bu kontraseptif yöntemi kullandıkları tespit edilmiştir. Kadınların %75.1'nin kullandığı kontraseptif yöntemden memnun olduğu ve %77.2'sinin gebe kalmak istediği için yöntemi bıraktığı belirlenmiştir (Tablo 3). Kullanılan kontraseptif yöntemler ile memnuniyet durumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır ($p>0.05$) (Tablo 4). Doğumdan sonra kadınların %34.5'inin RİA, %17.6'sının kondom ile gebelikten korunmak istedikleri belirlenmiştir. Yaklaşık olarak 5 kadından biri hangi yöntemle korunmak istediğini bilmediğini ifade etmiştir (Tablo 5).

Araştırmamızda 19 yaş altı ve 20-24 yaş grubunda, ilköğretim mezunu, çalışmayan, evlilik süresi 4 yıl ve

altında olan kadınların, gebelik öncesi dönemde daha az kontraseptif yöntem kullandığı tespit edilmiştir ($p<0.05$). Kadınların sağlık sigortasının varlığı, en uzun yaşadığı yer ve eşinin öğrenim düzeyi ile gebelik öncesi dönemde kontraseptif yöntem kullanma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olmadığı saptanmıştır ($p>0.05$). Araştırmamızda 20-24 ve 25-29 yaş grubunda eşi olan kadınların, gebelik öncesi dönemde daha az kontraseptif yöntem kullandıkları belirlenmiştir ($p<0.05$). Ayrıca eşinin mesleği işçi olanların, memur olanlara göre gebelik öncesi dönemde daha az kontraseptif yöntem kullandıkları saptanmıştır (Tablo 1).

Araştırmamızda ilk gebeliğini yaşayan, hiç doğum yapmayan, düşük yapma ve küretaj olma hikayesi olmayan kadınların gebelik öncesi dönemde daha az kontraseptif yöntem kullandıkları belirlenmiştir ($p<0.05$) (Tablo 2).

TARTIŞMA

Kadınların kontraseptif yöntemler hakkında bilgi sahibi olması, onların hangi yöntemi kullanacaklarına karar vermelerinde ve etkili yöntemlere ulaşmalarında önemlidir. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2008'e göre evli kadınların kontraseptif yöntemleri bilme oranları şöyledir: RİA ve OKS %98, kondom %92.3, tüpligasyon %91.6, geri çekme %92 ve acil kontrasepsiyon hapı %29.2'dir.¹⁰ Araştırmamızda kadınların %98.3'ü OKS'yi, %98.0'ı RİA'yı, %97.7'si kondomu, %90.7'si geri çekmeyi, %86.7'si tüpligasyonu ve %29.2'si acil kontrasepsiyon hapını bildiğini ifade etmiştir. Ayrıca kadınların çoğunluğu (%53.8) kontraseptif yöntem bilgilerini medya-dergiden öğrendiğini belirtmiştir. Bostancı¹⁹ Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaptığı çalışmada, kadınların %40.4'ünün sağlık kuruluşlarından ve sadece %7.1'nin medyadan kontraseptif yöntemler hakkında bilgi edindiklerini saptamıştır. Araştırmamızda Bostancı¹⁹'nın çalışmasından farklı olarak bilgi kaynağı olarak daha fazla medyanın kullanıldığı belirlenmiştir. Örneklemimizde yer alan kadınların eğitim seviyesinin ve çalışma yapılan bölgelerin sosyo-kültürel farklılığının, araştırmamızdaki bu sonucun elde edilmesinde etkili olduğu düşünülmektedir. Araştırmamızda kadınların %43.5'i kontraseptifler konusunda bilgisinin yeterli olmadığını ve bu nedenle çoğunluğu (%75.1'i hekim ve %47.8'i hemşire-ebe) sağlık profesyonellerinden kontraseptif yöntemler hakkında

bilgi almak istediğini ifade etmiştir. Ülkemizde yapılan diğer çalışma sonuçları da kadınların gebelik ve doğum sonrası dönemlerinde AP'na yönelik olarak yeterli eğitim almadıklarını göstermektedir.^{20,21} AP konusundaki bilgi yetersizliğinin giderilmesinde sağlık profesyonellerine önemli sorumluluklar düşmektedir.

TNSA 2008 verilerine göre evli kadınların %46'sı modern, %27'si geleneksel olmak üzere toplam %73'ü gebeliği önleyici bir yöntem kullanmaktadır. Aynı çalışmada, modern korunma yöntemi kullanım oranı, Orta Anadolu'da %49 ile en yüksek seviyede iken Doğu Anadolu Bölgesinde %38 ile en düşük oranda bulunmuştur.¹⁰ Araştırmamızdaki kadınların gebelik öncesinde %15.9'u geleneksel ve %49.5'i modern kontraseptif yöntemleri kullandığını belirtmiştir. Gılıç ve ark.²²'nin Niğde'de yaptıkları çalışmalarında, doğum yapan kadınların gebelik öncesinde %56.3'nün AP yöntemlerini kullandıklarını tespit etmiştir. Araştırmamızda modern kontraseptif yöntem kullanım oranı, TNSA 2008¹⁰ çalışmasındaki Orta Anadolu bölgesinden elde edilen sonuçlarla benzer şekilde bulunmuştur.

TNSA 2008 verilerine göre geri çekme %26.2 oranıyla en fazla kullanılan etkisi sınırlı kontraseptif yöntemlerden birisidir. İkinci sırada modern kontraseptiflerden RİA (%16.9) gelmektedir.¹⁰ Araştırmamızda kadınların gebelik öncesinde en fazla kullandığı yöntem kondomdur (%36.6). İkinci sırada ve üçüncü sırada ise geri çekme (%24.4) ve RİA (%22.8) yer almaktadır. Marakoğlu ve ark.²³'ün yaptıkları çalışmalarında, doğum yapan kadınların gebelik öncesinde %25'inin geri çekme, %18.5'inin RİA ve %12.7'sinin kondom kullandıkları saptanmıştır. Kitapçioğlu ve Yanikkerem²⁴'in (Kondom %34.3, geri çekme %31.3, RİA %23.9) ve Gölbaşı ve ark.²⁵'nin (Kondom %43.1, geri çekme %35.3, RİA %17.5) çalışmalarında ise araştırma bulgularımıza benzer sonuçlar elde edilmiştir. Araştırmamızda olduğu gibi diğer çalışma^{10,23-25} sonuçlarında da etkisi sınırlı bir geleneksel yöntem olan geri çekmenin yüksek oranda kullanılması, kadınların bu konudaki eğitim yetersizliğini gösteren bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gölbaşı ve ark.²⁵'nin yaptıkları çalışmada, 30 yaş üzerinde olan kadınların gebeliklerinden önce korunma yüzdelerinin daha fazla olduğu bulunmuştur. Akın ve ark.²⁶'nin evli erkeklerle yaptıkları çalışmada da yaş arttıkça kontraseptif yöntem kullanımının arttığı belirlenmiştir. Araştırmamızda hem kadınların hem de

eşlerinin yaşı arttıkça, kontraseptif yöntem kullanma oranlarının da arttığı saptanmıştır ($p<0.05$). Yaş arttıkça kadınların ve eşlerinin AP konusundaki deneyimlerinin artması ve istedikleri çocuk sayına ulaşmaları, araştırmamızdaki bu sonucun elde edilmesinde etkili olduğu düşünülmektedir.

Toplumsal statü, öğrenim düzeyi ve sahip olunan çocuk sayısı gibi faktörler, kadınların doğurganlık davranışlarını kontrol etmesinde etkili olmaktadır.²³ Yapılan çalışmalarda^{19,22,23,27} ve TNSA 2008¹⁰ verilerine göre eğitim düzeyinin yükselmesi ile birlikte AP kullanım oranlarının da arttığı vurgulanmaktadır. Araştırmamızda öğrenim düzeyi arttıkça, kadınların gebelik öncesi dönemde daha fazla kontraseptif yöntem kullandıkları belirlenmiştir ($p<0.05$) (Tablo 1). Araştırmamızda elde edilen bu sonuç, diğer çalışma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

Çalışan kadınların ev ve iş hayatını dengelemek için AP yöntemlerine daha fazla önem verildiği belirtilmektedir.²⁸ Araştırmamızda çalışan kadınların gebelik öncesi dönemde kontraseptif yöntem kullanma oranlarının daha fazla olduğu belirlenmiştir. Bu elde edilen sonuç, Draper²⁸'in çalışmasıyla paralellik göstermektedir.

Kadınların sağlık hizmetlerinden yararlanmasını etkileyen faktörlerden birisi sosyoekonomik durumdur. Araştırmamızda eşi memur olan kadınların gebelik öncesi dönemde kontraseptif yöntem kullanma yüzdelerinin daha fazla olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$) (Tablo 1). Oltuoğlu ve Başer²⁷'in çalışmasında da araştırma sonucumuzla benzer şekilde eşleri memur olan kadınların kontraseptif yöntem kullanma oranlarının daha fazla olduğu saptanmıştır.

Evlilik süresi AP tutumunu etkilemektedir. Ejder Apay ve ark.²⁹'ün çalışmasında evlilik süresi arttıkça, kadınların AP'na karşı tutumunun azaldığı belirtilmektedir. Oltuoğlu ve Başer²⁷'in çalışmasında evlilik süresi arttıkça modern kontraseptif yöntem kullanım oranının azaldığı saptanmıştır. Araştırmamızda yukarıdaki çalışmaların aksine kadınların evlilik süresi 4 yıl ve daha az olanlarda gebelik öncesinde kontraseptif yöntem kullanım yüzdelerinin daha az olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$) (Tablo 1). Tabloda yer almamakla birlikte, araştırmamızda Oltuoğlu ve Başer²⁷'in çalışmasında olduğu gibi evlilik süresi arttıkça modern kontraseptif yöntem kullanımlarının azaldığı ve geleneksel AP yöntemi kullanımının arttığı belirlenmiştir. Araştırmamızda

evliliğin ilk yıllarında kontraseptif yöntem kullanımlarının az olmasının nedeninin; kadınların AP yöntemleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmamalarından ve evlilik öncesi danışmanlık hizmeti almamalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Yapılan çalışmalarda gebelik ve doğum sayısı, küretaj olma ve düşük yapma ile kontraseptif yöntem kullanımı arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu belirtilmektedir.^{19,27,29} Araştırmamızda ilk gebeliği olan, hiç doğum yapmayan, küretaj olan ve düşük yapan kadınlarda gebelik öncesi dönemde daha az kontraseptif yöntemin kullanıldığı belirlenmiştir (p<0.05) (Tablo 2). Oltuoğlu ve Başer²⁷'in çalışmasında, gebelik ve doğum sayısı arttıkça modern kontraseptif yöntem kullanımının azaldığı tespit edilmiştir. Ayrıca küretaj sonrasında kadınların modern kontraseptif yöntem kullanımının arttığı saptanmıştır. Ejder Apay ve ark.²⁹'ün çalışmasında da, Oltuoğlu ve Başer²⁷'in araştırma sonuçlarıyla benzer bulgular elde edilmiştir. Gölbaşı ve ark.²⁵'nin çalışmasında ise araştırma sonuçlarına benzer şekilde doğum sayısı arttıkça gebelikten korunma yöntemi kullananların yüzdesinin arttığı belirlenmiştir.

Kadınların kontraseptif yöntemlere en sıcak baktığı zaman, doğumdan hemen sonraki dönemdir. Ayrıca bu dönemde kadınların kontraseptif yöntemlere yüksek uyum gösterdiği belirtilmektedir.³⁰ Araştırmamızda kadınların %79.7'si doğum sonrası dönemde kontraseptif yöntemleri kullanmak istediğini ve en fazla RİA (%34.5) ile korunacaklarını belirtmiştir (Tablo 5). Kitapçioğlu ve Yanikkerem²⁴ yaptıkları çalışmalarında, kadınların %89.5'inin doğum sonrası dönemde herhangi bir yöntemle korunmak istediğini saptamıştır. Aynı çalışmada araştırmamızla benzer şekilde kadınların en fazla kullanmak istediği yöntemin RİA olduğu tespit edilmiştir. Araştırmamızda, Kitapçioğlu ve Yanikkerem²⁴'ün çalışmasından daha fazla doğum sonrası dönemde hangi kontraseptif yöntemi kullanacağını bilmeyen kadın bulunmamasının nedeni, araştırmaların yapıldığı bölgelerin farklılığından kaynaklandığı düşünülmektedir. Sonuç olarak, araştırmamızda kadınların gebelik öncesi kontraseptif yöntem kullanım oranı TNSA 2008¹⁰ çalışmasıyla benzerlik göstermektedir. Kontraseptif yöntem kullanımını etkileyen faktörler dikkate alınarak yapılan eğitim ve danışmanlık hizmetleri yoluyla, çiftlerin AP ihtiyaçlarının giderilebileceği düşünülmektedir. Ayrıca gebelik döneminde kadınların kontraseptif yöntemler

hakkında bilgi edinmesi ve doğum sonrası dönemde kullanmayı tercih edeceği yöntemi belirlemesi, AP'sında karşılanmayan gereksinimlerin azaltılmasında yararlı olacaktır. Bu nedenle yukarıda bahsedilen nedenlerden dolayı sağlık profesyonelleri tarafından tüm antenatal izlemlere başvuran kadınlara AP yöntemleri konusunda eğitim ve danışmanlık hizmetleri sunulmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Rehimli S, Ocakoğlu G, Sığırılı D, Büyükuysal MÇ. Türkiye ve OECD'ye üye ülkelerin kadın sağlığı göstergeleri bakımından değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*. 2008;15(4):261-266.
2. Özvarış ŞB. Aile Planlaması. *Aktüel Tıp Dergisi*. 2001;6:45-51.
3. Taşkın L: Aile Planlaması, "Taşkın L (eds): Doğum ve Kadın Sağlığı Hemsireliği, 10. Baskı" kitabında s.527-45, Sistem Ofset Matbaacılık, Ankara (2011).
4. Özvarış ŞB, Ertan AE: Üreme sağlığında yaşam boyu yaklaşım, "Akın A (eds):Toplumsal Cinsiyet, Sağlık ve Kadın" kitabında s. 113-126. Hacettepe Üniversitesi Yayınları (2003).
5. The importance of women's health. Global Health Council http://www.globalhealth.org/womens_health/impact/ Erişim Tarihi:25.02.2010.
6. Fathalla MF: Reproductive health in world: two decades of progress and the challenge ahead, "Khanna J, Van Look PFA, Griffin PD (eds): Reproductive Health: A Key to a Brighter Future Biennial Report 1990-1991 Special 20th anniversary issue" kitabında s.3-32, Geneva, World Health Organization (1992).
7. The Johns Hopkins University. Why family planning matters. *Population Reports*. 1999; 27(1): 1-16.
8. UNICEF: The state of the world's children 2001. s.118-121, Oxford University Pres., New York (1996).
9. Akın A. Uluslararası kararlar paralelinde üreme sağlığı konusunda Türkiye'deki uygulamalar. *Sağlık ve Toplum Dergisi*.1998; 8:23-26.
10. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2008. s.76-121, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara (2009).
11. Eren N, Öztekin Z: Sağlık Yönetimi, "Bertan M, Güler Ç (Eds): Halk Sağlığında Temel Bilgiler", s.371-387, Güneş Kitabevi Ltd. Şti., Ankara (1995).
12. Babadağlı BD, Şahin S. Sakarya doğum ve çocuk bakım evi ile SSK İzmit Hastanesi'nde doğurganlık dönemi kadınların aile planlaması ve danışmanlığı konusunda bilgi ve tutumlarının karşılaştırılması. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*. 2006; 1(2):51-64.
13. Sümbüloğlu K, Sümbüloğlu V: Biyoistatistik, 8. baskı, s. 65, Hatipoğlu Matbaacılık, Ankara (1998).
14. Tokuç B, Eskiocak M, Ekuclu G, Saltık A. Edirne merkezinde 15-49 yaş evli kadınların aile planlaması yöntemleri konusundaki bilgi düzeyleri ve yöntem kullanım oranları. *Sted*. 2005;14(1):8-14.
15. Giray H, Keskinöğlü P. Işıkent sağlık ocağı'na başvuran 15-49 yaş evli kadınların etkili aile planlaması yöntemi kullanımı ve etkileyen etmenler. *Sted*. 2006;15(2):23-26.

16. Özdemir İ, Yıldırım U, Demirci F, Duras G, Yücel O. Düzce’de yaşayan 15-49 yaş grubu kadınların kontraseptif yöntemi kullanma ve kullanmama nedenleri. *Düzce Tıp Fakültesi Dergisi*. 2002;4(3):19-22.
17. Koyuncuer A. Kontrasepsiyon ve Türkiye’de durum. *Sted*. 2004;13(12):455-459.
18. Levesque R, SPSS Inc.: SPSS Programming and Data Management, 3. Baskı, s. 23-63, A Guide for SPSS and ASA Users. Chicago, IL, USA (2006).
19. Bostancı MS. Doğu Anadolu Bölgesindeki bir ilçede kadınların kullandıkları kontraseptif yöntemleri için bilgi kaynakları ve istenmeyen gebeliklerle ilişkisi. *Dicle Tıp Dergisi*. 2011;38(2):202-207.
20. Bilgili N, Vural G: Aile Planlamasında Kaçırılmış Fırsatlar. 3. Uluslar arası Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması Kongre Kitabı, s.170, Ankara (2003).
21. Özbaşaran F, Yanikkerem E. Doğum yapan kadınların doğum öncesi bakım alma durumlarının değerlendirilmesi. *Sendrom*. 2004;161):50-56.
22. Giliç E, Ceyhan O, Özer A. Niğde Doğumevi’nde doğum yapan kadınların aile planlaması konusundaki bilgi tutum ve davranışları. *Fırat Tıp Dergisi*. 2009;14(4):237-241.
23. Marakoğlu K, Çivi S, Demiröz S, Kutlu R. Bir doğum evinde, doğum yapan kadınların doğurganlık öyküleri ve aile planlaması davranışları. *Kocaeli Tıp Dergisi*. 2008;9:49-56.
24. Kitapçıoğlu G, Yanikkerem E. Manisa doğumevinde doğum yapan kadınların doğurganlık öyküleri, aile planlaması davranışları ve doğum sonrası aile planlaması danışmanlığı. *Ege Tıp dergisi*. 2008;47(2):87-92.
25. Gölbaşı Z, Tümay HS, Koç D, Yıldız H. Bir sağlık ocağı bölgesindeki kadınların postpartum dönemde gebelikten korunma durumları ve etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*. 2005;29-38.
26. Akın L, Özaydın N, Aslan D. Türkiye’de evli erkeklerin aile planlaması yöntemlerini kullanmalarını etkileyen faktörler. *Gülhane Tıp Dergisi*. 2006;48:63-69.
27. Oltuoğlu H, Başer M. Malatya il merkezinde yaşayan evli kadınların kullandıkları aile planlaması yöntemleri ve seçme nedenlerinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*. 2012;19(3):167-174.
28. Draper L. Working women and contraception: History, Health, and Choices. *Official Journal of The American Association of Occupational Health Nurses*. 2006;54(7):317-324.
29. Ejder Apay S, Nazik E, Özdemir F, Pasinlioğlu T. Kadınların aile planlamasına ilişkin tutumlarının belirlenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri*. 2010;13(3):1-7.
30. Naçar M, Öztürk A, Öztürk Y. Doğum sonrasında verilen aile planlaması eğitiminin yöntem kullanmaya etkisi. *Erciyes Tıp Dergisi*. 2003;25(3):122-130.